

Viti i XVI-të i Botimit, Nr.2

Dhjetor 2024

KUPTIMI I SË DREJTËS CIVILE: PARIMET DHE ZBATIMI

Erjona Bezatlliu*

**Fakuleti i Drejtësisë, Universiteti i Tiranës*

Përmbledhje

E drejta civile, si një shtyllë themelore e sistemeve juridike në mbarë botën, mishëron një sërë parimesh dhe praktikash që synojnë zgjidhjen e mosmarrëveshjeve dhe rregullimin e ndërveprimeve shoqërore. Në thelbin e saj, e drejta civile thekson mbrojtjen e të drejtave individuale dhe zgjidhjen e ankesave nëpërmjet një kuadri të strukturuar ligjor. Në qendër të këtij kuadri janë parime të tilla si shteti i së drejtës, i cili siguron që ligjet zbatohen në mënyrë të barabartë për të gjithë qytetarët, dhe prezumimi i pafajësisë, i cili mbron individët nga privimi arbitrar i lirisë. Për më tepër, e drejta civile i jep përparësi zgjidhjes së mosmarrëveshjeve përmes mjeteve paqësore, shpesh përmes gjykimit nga gjykatat e paanshme ose mekanizmave alternativë të zgjidhjes së mosmarrëveshjeve si ndërmjetësimi dhe arbitrazhi. Zbatimi i ligjit civil përfshin një qasje të shumëanshme që përfshin aktet legjislative, interpretimin gjyqësor dhe zbatimin ekzekutiv. Legjislativët hartojnë dhe shpallin statute që artikulojnë të drejtat, detyrat dhe procedurat, ndërsa gjyqësori i interpreton këto ligje dhe i zbaton ato në raste të veçanta. Degët e ekzekutivit luajnë një rol vendimtar në zbatimin e vendimeve gjyqësore dhe sigurimin e respektimit të mandateve ligjore. Sistemet e së drejtës civile ndryshojnë sipas juridiksioneve, duke reflektuar kontekste unike historike, kulturore dhe institucionale. Vendet e së drejtës së zakonshme, si Shtetet e Bashkuara dhe Mbretëria e Bashkuar, mbështeten shumë në precedentët gjyqësorë, ndërsa juridiksionet e së drejtës civile, si ato në Evropën kontinentale, u japin përparësi statuteve të kodifikuara. Megjithatë, parimet kryesore të drejtësisë, barazisë dhe aksesit në drejtësi mbështesin sistemet e së drejtës civile globalisht. Si përfundim, të kuptuarit e së drejtës civile kërkon njohjen me parimet e saj udhëzuese dhe mekanizmat e ndërlikuar me të cilët zbatohen këto parime.

Fjalë çelës: *drejta civile, juridike, mbrojtjen, gjyqësorë, mekanizmat*

RECOGNIZING CIVIL LAW PRINCIPLES AND IMPLEMENTATION

Abstract

Civil law, as a fundamental pillar of legal systems around the world, embodies a set of principles and practices aimed at resolving disputes and regulating social interactions. At its core, civil law emphasizes the protection of individual rights and the resolution of grievances through a structured legal framework. At the heart of this framework are principles such as the rule of law, which ensures that laws are applied equally to all citizens, and the presumption of innocence, which protects individuals from arbitrary deprivation of liberty. In addition, civil law prioritizes the resolution of disputes through peaceful means, often through adjudication by impartial courts or alternative dispute resolution mechanisms such as mediation and arbitration. Civil law enforcement involves a multifaceted approach that includes legislative acts, judicial interpretation, and executive enforcement. Legislatures draft and promulgate statutes that articulate rights, duties, and procedures, while the judiciary interprets these laws and applies them in specific cases. The executive branch plays a crucial role in implementing court decisions and ensuring compliance with legal mandates. Civil law systems vary across jurisdictions, reflecting unique historical, cultural, and institutional contexts. Common law countries, such as the United States and the United Kingdom, rely heavily on judicial precedents, while civil law jurisdictions, such as those in continental Europe, favor codified statutes. However, the core principles of justice, equality, and access to justice underpin civil justice systems globally. In conclusion, understanding civil law requires familiarity with its guiding principles and the complex mechanisms by which these principles are implemented.

Keywords: *civil rights, legal, defense, judiciary, mechanisms*

1. Hyrje

E drejta civile qëndron si një gur themeli i sistemeve juridike në mbarë botën, duke formësuar ndërveprimet ndërmjet individëve, institucioneve dhe shtetit. E rrënjësuar në parimet e drejtësisë, drejtësisë dhe mbrojtjes së të drejtave individuale, e drejta civile ofron kornizën për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve dhe rregullimin e sjelljes shoqërore. Kuptimi i parimeve dhe zbatimi i ligjit civil është thelbësor për praktikuesit ligjorë, politikëbërësit dhe qytetarët, pasi ai mbështet funksionimin e shoqërive moderne dhe siguron sundimin e ligjit.¹

Studimi i parimeve të së drejtës civile dhe zbatimi i tyre ka një rëndësi të thellë në kontekste të ndryshme. Së pari, ai shërben si bazë për edukimin dhe praktikën ligjore, duke pajisur avokatët, gjyqtarët dhe profesionistët ligjorë me njohuritë dhe aftësitë e nevojshme për të lundruar në peizazhe komplekse ligjore dhe për të mbrojtur drejtësinë. Duke kuptuar parimet e së drejtës civile, praktikuesit ligjorë mund të përfaqësojnë në mënyrë efektive klientët e tyre, të mbrojnë të drejtat e tyre dhe të kërkojnë korrigjim në rastet e padrejtësisë. Së dyti, të kuptuarit e ligjit civil është thelbësor për politikëbërësit dhe ligjvënësit që kanë për detyrë të miratojnë dhe ndryshojnë ligje. Vështirëtimet mbi parimet e së drejtës civile informojnë zhvillimin e statuteve që mbrojnë liritë individuale, promovojnë kohezionin social dhe adresojnë sfidat e reja në një shoqëri në zhvillim. Për më tepër, politikëbërësit mbështeten në një kuptim të së drejtës civile për të siguruar që kornizat ligjore të përgjigjen ndaj nevojave në ndryshim dhe të reflektojnë vlerat shoqërore. Për më tepër, e drejta civile ndikon në jetën e përditshme të qytetarëve, duke formësuar të drejtat, përgjegjësitë dhe ndërveprimet e tyre me të tjerët. Qoftë në çështjet e kontratës, pronës, familjes apo të ligjit kundër deliktit, individët ndeshen me parimet e së drejtës civile në aspekte të ndryshme të jetës së tyre personale dhe profesionale. Një

¹ Andrews, N. (2012). Fundamental principles of civil procedure: Order out of chaos. *Civil litigation in a globalising world*, 19-38.

kuptim gjithëpërfshirës i së drejtës civile i fuqizon qytetarët të kërkojnë të drejtat e tyre, të përbushin detyrimet e tyre dhe të kërkojnë rekurs kur përballen me çështje ligjore ose mosmarrëveshje. Si përfundim, studimi i parimeve të së drejtës civile dhe zbatimi i tyre është i domosdoshëm për ruajtjen e shtetit të së drejtës, mbrojtjen e të drejtave individuale dhe nxitjen e një shoqërie të drejtë dhe të barabartë. Duke u thelluar në ndërlëkimet e ligjit civil, palët e interesuara mund të kontribuojnë në përmirësimin e sistemeve ligjore, mbrojtjen e lirive themelore dhe promovimin e mirëqenies shoqërore.

2. E drejta civile

Termi “*e drejtë civile*” e ka origjinën nga latinishtja “*jus civile*”, që përfaqëson sistemin juridik romak që evoluoi nga kohët klasike deri në kodifikimin e tij nga Perandori Justinian në shekullin e 6 pas Krishtit. Përmbledhja gjithëpërfshirëse e Justinianit, e njohur si Corpus Juris Civilis, përbëhej nga tre komponentë kryesorë: Kodin, Digestin (ose Pandektet) dhe Institutet. Këto shkrime përfshinin akte perandorake, këshilla juristësh dhe materiale edukative për studentët e drejtësisë.²

Dy pika kryesore meritojnë vëmendje. Së pari, kodifikimi i Justinianit u zbatua vetëm në pjesën lindore të Perandorisë Romake, i kryer në latinisht, pavarësisht nga përdorimi i përhapur i greqishtes në atë rajon. Megjithatë, ndikimi i saj kapërceu Lindjen, duke ndikuar thellë në zhvillimin ligjor në Perëndim. Së dyti, kjo përpjekje shënoi një largim domethënës nga e drejta klasike romake, të cilës i mungonin kodet formale, edukimi juridik dhe gjykatat e rregullta. Fillimisht një traditë gojore, e drejta romake kaloi gradualisht në një sistem të strukturuar nën Justinianin, duke shfaqur gjykata të centralizuara, edukim ligjor formal dhe një korpus gjithëpërfshirës të së drejtës së shkruar. Ky transformim pasqyroi një ndryshim nga një sistem ligjor gojor, i administruar nga laikët, i zbatueshëm për disa qytetarë të zgjedhur romakë, në një kuadër ligjor të shkruar, të administruar profesionalisht, i zbatueshëm universalisht në të gjithë perandorinë. Megjithëse ky evolucion ndodhi kryesisht në Lindje, ndikimi i tij rezonoi në të gjithë Evropën Perëndimore, duke ndikuar në zhvillimet teologjike dhe politike, duke përfshirë shfaqjen e Perandorisë së Shenjtë Romake.³

Përmbledhja e Justinianit, e nderuar për universalitetin dhe racionalitetin e saj, u bë themeli i edukimit juridik në universitetet mesjetare, veçanërisht në Bolonja, duke ndikuar në institucionet e mëvonshme si Padova, Parisi, Oksfordi dhe Kembrixhi. Megjithatë, në Angli, ku e drejta romake u përball me rezistencë për shkak të lidhjes së saj me autoritetin perandorak, tradita e së drejtës zakonore mbizotëroi. Kjo qasje shkencore dhe racionale ndaj ligjit karakterizoi peizazhin ligjor të Evropës kontinentale deri në fund të shekullit të 18-të, kur u shfaqën kodifikimet moderne, duke ndërprerë epokën e jus commune. Krahësuar me sistemin ligjor anglez, e drejta civile në Evropën kontinentale ruante një karakter shumë intelektual, të rrënjësuar në studimet akademike dhe një mbështetje në dokumentet e shkruara në procedurat ligjore.⁴ Gjatë shekullit të kaluar, ndryshime të rëndësishme në kushtet shoqërore kanë ndikuar thellësisht sistemin ligjor, duke përfshirë rregullat dhe rolin e ligjit civil. Ndërsa nocioni tradicional se e drejta civile rregullon marrëdhëniet private vazhdon, dallimi midis ligjit publik dhe atij civil është bërë gjithnjë e më i diskutueshëm. Këto ndryshime kërkojnë një perspektivë të re për të kuptuar më mirë peizazhin aktual ligjor. Coing thekson se si transformimet shoqërore, ekonomike dhe politike që nga Mesjeta kanë ndikuar në institucionet themelore të së drejtës civile. Industrializimi, urbanizimi dhe ndryshimet në vlerat shoqërore kanë ndryshuar prodhimin, rolet familjare dhe normat ligjore. Marrëdhënia midis ligjit civil dhe shtetit është thelbësore, me ndryshime

2 Breen, Q. (1943). Justinian's Corpus Juris Civilis. *Or. L. Rev.*, 23, 219.

3 Mousourakis, G. (2015). *Roman law and the origins of the civil law tradition* (pp. 221-224). Berlin: Springer.

4 Lesaffer, R. (2009). *European legal history: a cultural and political perspective*. Cambridge University Press.

historike që pasqyrojnë politikat ekonomike në zhvillim dhe ndërhyrjen e shtetit në tregti.⁵

Në Francë, Kodi Civil i vitit 1804 unifikoi rregulla ligjore pas trazirave të revolucionit, duke reflektuar transformimet shoqërore dhe ekonomike.⁶ Në mënyrë të ngjashme, Landrecht i Prusisë i vitit 1794 kapi thelbin e një sistemi më të vjetër socio-politik,⁷ ndërsa përpjekjet e mëvonshme të bashkimit të Gjermanisë çuan në miratimin e një kodi civil gjithëpërfshirës në 1896. Ndërsa u vlerësua për teknikitetin e tij ligjor dhe efektet unifikuese, Kodi Civil Gjerman i 1896 u kritikua për neglizhencën e realiteteve bashkëkohore sociale dhe ekonomike. Kjo mospërputhje çoi në miratimin e statuteve plotësuese për të adresuar çështjet e reja. Zhvillimi ligjor i Hungarisë ndoqi një rrugë të veçantë, të shënuar nga përpjekjet për kodifikimin që nga mesi i shekullit të 19-të.⁸ Megjithatë, vetëm pas Luftës së Dytë Botërore, nën sundimin komunist, u miratua një Kod Civil në vitin 1959, duke zëvendësuar ligjet e bëra nga gjyqtarët me dispozita statutores.

2.1. Parimet e të drejtës civile

Parimet e së drejtës civile formojnë kuadrin themelor mbi të cilin ndërtohen sistemet ligjore, duke udhëhequr interpretimin dhe zbatimin e ligjeve që rregullojnë marrëdhëniet ndërmjet individëve dhe subjekteve brenda një shoqërie. Këto parime shërbejnë si shtylla themelore të drejtësisë, drejtësisë dhe rendit, duke ofruar një kornizë për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve dhe për të mbrojtur të drejtat dhe detyrimet. Përgjatë historisë, tradita dhe sisteme të ndryshme ligjore kanë artikuluar grupet e tyre të parimeve për të qeverisur ndërveprimet civile.⁹ Këto parime shpesh përfshijnë koncepte të tilla si barazia para ligjit, respektimi i autonomisë individuale, mbrojtja e të drejtave pronësore dhe detyrimi për të përmbushur detyrimet kontraktuale. Në sistemet moderne juridike, parimet e së drejtës civile vazhdojnë të evoluojnë në përgjigje të ndryshimeve shoqërore, përparimeve teknologjike dhe ndryshimit të vlerave. Ato ofrojnë një kornizë fleksibël por të fortë që përshtatet me sfidat e reja duke ruajtur parimet thelbësore të drejtësisë dhe barazisë. Kuptimi dhe zbatimi i këtyre parimeve është thelbësor për profesionistët ligjorë, politikëbërësit dhe individët, pasi ato përbëjnë themelin e arsytimit ligjor dhe vendimmarrjes në çështjet civile.¹⁰

Në sistemet e së drejtës civile, disa parime themelore ligjore mbështesin strukturën dhe funksionimin e kuadrit ligjor. Një parim i tillë sillet rreth pushtetit legjislativ, ku ligjet e miratuara nga organet legjislative shërbejnë si burimi kryesor i normave juridike, duke përcaktuar të drejtat, përgjegjësitë dhe udhëzimet procedurale. Gjyqtarët luajnë një rol vendimtar në interpretimin dhe zbatimin e këtyre ligjeve në raste specifike, duke siguruar qëndrueshmëri dhe drejtësi në procedurat ligjore. Kontratat me shkrim kanë një rëndësi të madhe në të drejtën civile, duke shërbyer si dëshmi e preکشme e detyrimeve ligjore. Qartësia dhe specifika janë parësore në marrëveshjet kontraktuale për të parandaluar paqartësitë dhe për të lehtësuar zbatueshmërinë.¹¹

5 Coing, H. (1973). *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte* (Vol. 1). Munich: Beck.

6 Carbonnier, D. (2014). Le Comité protestant de propagande française à l'étranger (1915-1927). *Bulletin de la Société de l'Histoire du Protestantisme Français* (1903-), 185-217.

7 Schmoekel, M. (2008). *Rechtsgeschichte der Wirtschaft: seit dem 19. Jahrhundert*. Mohr Siebeck.

8 Harmathy, A. (2019). Changes in the Legal System: A Comparative Essay Based on the Hungarian Experience. *J. Civ. L. Stud.*, 12, 217.

9 Apple, J. G., & Deyling, R. P. (1995). *A primer on the civil-law system*. Federal Judicial Center.

10 Luhmann, N. (2004). *Law as a social system*. Oxford socio-legal studies.

11 Weatherill, S. (2010). The 'principles of civil law' as a basis for interpreting the legislative acquis.

Në juridiksionet e së drejtës civile, shpesh përdoret një procedurë inkuizitore, në kontrast me qasjen kundërshtuese të zakonshme në sistemet e së drejtës zakonore. Këtu, gjyqtarët marrin pjesë aktive në hetimin dhe vlerësimin e provave, duke synuar një kuptim të plotë të çështjes. Ndërsa sistemet e së drejtës civile zakonisht nuk i japin përparësi precedentit aq shumë sa sistemet e ligjit të zakonshëm, disa juridiksione mund të marrin në konsideratë vendimet e kaluara të gjykatave, veçanërisht në mungesë të dispozitave specifike legjislative.¹²

Kodifikimi është një shenjë dalluese e vendeve të së drejtës civile, me ligje të përpiluara në kode gjithëpërfshirëse që mbulojnë fusha të ndryshme ligjore si kontratat, deliktet dhe ligji familjar. Ky theks mbi kodifikimin rrit aksesin dhe qartësinë ligjore. Drejtësia dhe barazia janë komponentë integrale të sistemeve të së drejtës civile, duke udhëhequr vendimet gjyqësore krahas respektimit të rreptë të parimeve ligjore. Gjyqtarët balancojnë konsideratat e drejtësisë dhe moralit në vendimet e tyre.¹³

Profesionistët ligjorë në vendet e së drejtës civile shpesh i nënshtrohen trajnimeve të specializuara, duke u fokusuar në fusha specifike të ligjit. Ky specializim siguron ekspertizë në trajtimin e çështjeve ligjore në mënyrë efektive. Parimi i mirëbesimit nënvizon ndërveprimet kontraktuale në të drejtën civile, duke promovuar ndershmërinë dhe drejtësinë ndërmjet palëve për të dekurajuar abuzimin e të drejtave dhe për të inkurajuar sjelljen etike.¹⁴ Qartësia ligjore është një gur themeli i së drejtës civile, duke synuar të ofrojë norma ligjore të qarta dhe të paqarta për të lehtësuar vendimet e qëndrueshme të gjykatave dhe për t'u mundësuar individëve dhe profesionistëve ligjorë të kuptojnë të drejtat dhe detyrimet e tyre. Regjimet e së drejtës civile kanë prioritet mbrojtjen e lirive dhe të drejtave personale, shpesh të sanksionuara në kushtetuta ose tekste themelore ligjore, duke theksuar mbrojtjen e lirive individuale. Për më tepër, sistemet e së drejtës civile zakonisht bëjnë dallimin midis së drejtës private dhe asaj publike, duke rregulluar ndërveprimet ndërmjet individëve ose subjekteve private veçmas nga ato që përfshijnë shtetin. Kjo ndarje sqaron aspektet e ndryshme të marrëdhënieve juridike brenda shoqërisë.¹⁵

3. Rëndësia e të drejtës civil në shoqërit moderne

Sistemet ligjore në mbarë botën ndryshojnë në mënyrë të konsiderueshme, me ligjin civil dhe të drejtën e zakonshme që dallohen si korniza mbizotëruese. E drejta e zakonshme, e rrënjësuar në vende si Shtetet e Bashkuara dhe Mbretëria e Bashkuar, mbështetet shumë në precedentë të vendosur nga vendimet e kaluara të gjykatave dhe jo në statutet e shkruara.¹⁶ Në të kundërt, e drejta civile, me origjinë nga Evropa dhe e miratuar nga shumë vende evropiane dhe të Amerikës së Jugut, dallohet për natyrën e saj të kodifikuar, duke përfshirë një grup të plotë normash dhe statutesh juridike.¹⁷

Historikisht, e drejta civile u shfaq gjatë mesjetës në Evropën kontinentale përpara se të përhapej në kolonitë e fuqive evropiane si Spanja dhe Portugalia. Kombet si Rusia dhe Japonia përqaftuan ligjin civil në shekujt 19 dhe 20 për të modernizuar sistemet e tyre ligjore dhe për t'u lidhur me standardet perëndimore.¹⁸ Në sistemet e së drejtës civile, kodet ligjore shërbejnë si bazë parësore për vendimmarrje, me gjyqtarë të ngarkuar me interpretimin dhe zbatimin e ligjeve ekzistuese në vend

12 Po aty.

13 Daci, J. (2010). Legal Principles, Legal Values and Legal Norms: are they the same or different?. *Academicus International Scientific Journal*, 1(02), 109-115.

14 Po aty.

15 Po aty..

16 McCormick, N. (1998). The significance of precedent. *Acta Juridica*, 174.

17 Zivkovska, R., & Przeska, T. (2014). Codification of Civil Law. *Collection Papers Fac. L. Nis*, 68, 251.

18 Lukyantsev, A. (2015). On modern Civil law in Russia in the system of private law. *Terra Economicus*, 13(3), 147-155.

të krijimit të precedentit ligjor,¹⁹ një largim nga sistemet e ligjit të zakonshëm ku vendimet gjyqësore kanë më shumë ndikim në formësimin e parimeve ligjore.

E drejta civile bazohet në burime të ndryshme, duke përfshirë kushtetutat, statutet dhe të drejtën ndërkombëtare, me rrënjët që dalin në traditat juridike romake të kodifikimit të iniciuara nga perandori Justinian në shekullin e 6-të pas Krishtit. Ai fokusohet kryesisht në qeverisjen e marrëdhënieve juridike, sigurimin e barazisë ndërmjet palëve dhe ruajtjen e vlerave patrimoniale dhe jopatrimoniale.²⁰ Në sistemin ligjor të Rumanisë, e drejta civile luan një rol jetik, veçanërisht në lidhje me marrëdhëniet juridike që nuk trajtohen në mënyrë eksplicite nga legjislacioni tjetër, duke siguruar koherencë dhe konsistencë në proceset ligjore.²¹ Në shoqëritë moderne, rëndësia e së drejtës civile i kapërcen kornizat e thjeshta ligjore; ai shërben si shtyllë kyçe për stabilitetin social, zhvillimin ekonomik dhe mbrojtjen e të drejtave individuale. Duke ofruar një mjedis ligjor të strukturuar dhe të parashikueshëm, ligji civil ushqen besimin dhe besimin midis qytetarëve, bizneseve dhe institucioneve, duke nxitur tregtinë, investimet dhe inovacionin. Për më tepër, e drejta civile mbron të drejtat dhe liritë individuale, duke siguruar trajtim të barabartë për të gjithë anëtarët e shoqërisë sipas ligjit. Nëpërmjet theksit të tij në qartësinë ligjore, transparencën dhe procesin e rregullt ligjor, ligji civil promovon llogaridhënien, duke parandaluar abuzimin e pushtetit dhe duke kontribuar në sundimin e ligjit dhe qeverisjen demokratike.²² Për më tepër, e drejta civile vepron si një kanal për drejtësinë sociale, duke u mundësuar popullatave të marginalizuara dhe të cënueshme të kërkojnë korrigjim dhe të kenë akses në mjete juridike. Duke mbështetur parimet e barazisë, mosdiskriminimit dhe aksesit në drejtësi, e drejta civile nxit kohezionin social dhe gjithëpërfshirjen, duke ushqyer një shoqëri më të drejtë dhe më egalitare për të gjithë. Në thelb, e drejta civile siguron kuadrin për bashkëjetesën paqësore, prosperitetin ekonomik dhe mirëqenien individuale në shoqëritë moderne, me parimet dhe normat e saj që përbëjnë themelin e sigurisë juridike, drejtësisë dhe rendit, duke mbështetur funksionimin e institucioneve demokratike dhe mbrojtjen e të drejtave dhe lirive themelore.²³

3.1. Sfidat dhe mundësitë në të drejtën civile

Ndërsa bota po shkon drejt një të ardhmeje gjithnjë e më dixhitale, peizazhi ligjor e gjen veten në një udhëkryq, duke u përballur me ndikimet e thella të dixhitalizimit. Në këtë epokë të re, sfidat me të cilat përballlet e drejta civile janë po aq të frikshme sa edhe mundësitë që ajo paraqet. Përshtatja me evolucionin e shpejtë të teknologjive dixhitale qëndron si një sfidë kryesore. Ndërsa mjetet dixhitale kanë transformuar hartimin dhe aksesin e dokumenteve ligjore, kornizat ligjore shpesh mbeten prapa, duke luftuar për të mbajtur ritmin me shpejtësinë marramendëse të avancimit teknologjik. Kjo ndarje nxit një terren pjellor për pasiguri ligjore, ku normat e vendosura sforcohen nën peshën e konteksteve të reja dixhitale.²⁴

E ndërlikuar këtë sfidë është nevoja për të zbatuar ligjet ekzistuese në sferat dixhitale. Krimet kibernetike dhe çështjet e mbrojtjes së të dhënave shpesh bien përmes boshllëqeve të normave ligjore tradicionale, duke bërë të nevojshme krijimin e rregulloreve të reja për të adresuar sfidat emergjente. Ligjvënësit e gjejnë veten duke u përballur me politika komplekse ligjore, të ngarkuara me përditësimin e ligjeve për të akomoduar ndërveprimin e ndërlikuar midis ligjit dhe teknologjisë, nga përcak-

19 Brand, P. A., Brand, P., & Getzler, J. (Eds.). (2012). *Judges and Judging in the History of the Common Law and Civil Law: From Antiquity to Modern Times*. Cambridge University Press.

20 Stein, P. G. (1991). Roman law, common law, and civil law. *Tul. L. Rev.*, 66, 1591.

21 Po aty.

22 Fox, J. (2000). Civil society and political accountability: propositions for discussion. *Santa Cruz, University of California (mimeo.)*, 1-24.

23 Bassar, L. A., & Jones, M. (2011). Fostering inclusive societal values through law. In *Children's Rights: Progress and Perspectives* (pp. 218-252). Brill Nijhoff.

24 Caserta, S. (2020). Digitalization of the legal field and the future of large law firms. *Laws*, 9(2), 14.

timi i përgjegjësisë për sistemet autonome deri te përcaktimi i të drejtave të pronësisë së të dhënave dixhitale.²⁵ Kombinimi i programimit dhe përputhshmërisë ligjore shfaqet si një tjetër pengesë e madhe. Inxhinierët që krijojnë kufirin dixhital duhet të lundrojnë në labirintin e parimeve ligjore, duke nënvizuar domosdoshmërinë e edukimit bazë ligjor në fushat teknologjike për të parandaluar konfliktet midis inovacionit dhe ligjit.

Megjithatë, në mes të këtyre sfidave, mundësitë bëjnë thirrje. Dixhitalizimi premton të demokratizojë shërbimet ligjore, duke i bërë gjykatat më të aksesueshme dhe efikase. Platformat online dhe burimet multimediale largohen nga barrierat e paragjyqimeve njerëzore, duke rritur përvojat e përdoruesve dhe duke forcuar aksesin ligjor.²⁶ Sistemet e dosjeve elektronike thjeshtojnë proceset ligjore, duke sjellë në një epokë ku dokumentet mund të dorëzohen me klikimin e një butoni. Kjo jo vetëm që rrit efikasitetin, por gjithashtu zgjeron aksesin, duke fuqizuar palët me lehtësinë e re të pjesëmarrjes.²⁷ Ard-hja e gjykatave në internet paralajmëron një ndryshim paradigme në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve, duke premtuar mekanizma më të shpejtë dhe me kosto më efektive për drejtësinë. Duke modernizuar sistemet gjyqësore dhe duke zgjeruar aksesin në drejtësi, gjykatat online mishërojnë potencialin transformues të dixhitalizimit në sferën ligjore.²⁸ Kontratat elektronike shfaqen si një përfitim tjetër, duke thjeshtuar transaksionet e biznesit dhe duke zëvendësuar marrëveshjet e vjetra të bazuara në letër me alternativa të thjeshta dixhitale. Kjo jo vetëm që përshpejton proceset, por gjithashtu rrit efikasitetin, duke i dhënë jetë të re ndërveprimeve tregtare.²⁹ Në përmbledhje, ndërsa dixhitalizimi paraqet sfida të mëdha për ligjin civil, ai gjithashtu lë trashëgim një gamë mundësish për të modernizuar sistemet ligjore, për të përmirësuar aksesin në drejtësi dhe për të përmirësuar proceset ligjore përmes përqafimit të mjeteve dhe teknologjive dixhitale. Ndërsa revolucioni dixhital marshon përpara, udhëtimi drejt një peizazhi ligjor më të barabartë dhe efikas është sinjalizues, duke premtuar një të ardhme ku ligji dhe teknologjia qëndrojnë në një linjë harmonike.

4. Përfundime

Si përfundim, kuptimi dhe zbatimi i parimeve të së drejtës civile janë thelbësore për praktikuesit ligjorë, politikëbërësit dhe qytetarët, pasi ato mbështesin funksionimin e shoqërive moderne dhe sigurojnë sundimin e ligjit. Këto parime, të rrënjësura në traditat historike dhe që zhvillohen për të përballuar sfidat bashkëkohore, shërbejnë si bazë për arsyetimin ligjor dhe vendimmarrjen në çështjet civile.

Nga mbrojtja e të drejtave individuale deri te promovimi i barazisë dhe aksesit në drejtësi, e drejta civile luan një rol kyç në formësimin e ndërveprimeve shoqërore dhe në ruajtjen e lirive themelore. Ndërsa peizazhet ligjore vazhdojnë të zhvillohen, lundrimi në ndërlikimet e ligjit civil mbetet thelbësor për nxitjen e sigurisë ligjore, mbrojtjen e të drejtave dhe promovimin e kohezionit social në komunitete të ndryshme dhe dinamike.

Përveç kësaj, analiza krahasuese e sistemeve të së drejtës civile zbulon ngjashmëri dhe dallime ndërmjet juridiksioneve, duke theksuar qasjet e ndryshme për adresimin e çështjeve ligjore dhe zgjidhjen e mosmarrëveshjeve. Kjo perspektivë krahasuese ofron njohuri të vlefshme për pikat e forta dhe kufi-

25 Lessig, L. (1999). The law of the horse: What cyber law might teach. *Harv. L. Rev.*, 113, 501.

26 Khamitovich, V. D., & Gaptraufovich, N. A. (2019). Digitization of law: Some problematic aspects. *J. Pol. & L.*, 12, 135.

27 Caserta, S. (2020). Digitalization of the legal field and the future of large law firms. *Laws*, 9(2), 14.

28 Mack, O. (2021). What Is E-contract and Is It Legally Binding. *Parley Pro.*

29 Hinings, B., Gegenhuber, T., & Greenwood, R. (2018). Digital innovation and transformation: An institutional perspective. *Information and organization*, 28(1), 52-61.

zimet e kornizave të ndryshme ligjore, duke lehtësuar bashkëpunimin ndërkufitar dhe shkëmbimin e praktikave më të mira.

Për më tepër, përshtatshmëria e ligjit civil ndaj ndryshimit të nevojave shoqërore dhe përparimeve teknologjike nënvizon elasticitetin dhe rëndësinë e tij në një botë gjithnjë në ndryshim. Duke përqafuar inovacionin duke ruajtur parimet thelbësore, sistemet e së drejtës civile mund të vazhdojnë të përshtaten dhe të zhvillohen, duke siguruar efektivitetin e tyre të vazhdueshëm në promovimin e drejtësisë, drejtësisë dhe sundimit të ligjit në nivel global.

Referencat

1. Andrews, N. (2012). Fundamental principles of civil procedure: Order out of chaos. *Civil litigation in a globalising world*, 19-38.
2. Apple, J. G., & Deyling, R. P. (1995). *A primer on the civil-law system*. Federal Judicial Center.
3. Bassar, L. A., & Jones, M. (2011). Fostering inclusive societal values through law. In *Children's Rights: Progress and Perspectives* (pp. 218-252). Brill Nijhoff.
4. Brand, P. A., Brand, P., & Getzler, J. (Eds.). (2012). *Judges and Judging in the History of the Common Law and Civil Law: From Antiquity to Modern Times*. Cambridge University Press.
5. Breen, Q. (1943). Justinian's *Corpus Juris Civilis*. *Or. L. Rev.*, 23, 219.
6. Carbonnier, D. (2014). Le Comité protestant de propagande française à l'étranger (1915-1927). *Bulletin de la Société de l'Histoire du Protestantisme Français* (1903-), 185-217.
7. Caserta, S. (2020). Digitalization of the legal field and the future of large law firms. *Laws*, 9(2), 14.
8. Coing, H. (1973). *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte* (Vol. 1). Munich: Beck.
9. Daci, J. (2010). Legal Principles, Legal Values and Legal Norms: are they the same or different?. *Academicus International Scientific Journal*, 1(02), 109-115.
10. Fox, J. (2000). Civil society and political accountability: propositions for discussion. Santa Cruz, University of California (mimeo.), 1-24.
11. Harmathy, A. (2019). Changes in the Legal System: A Comparative Essay Based on the Hungarian Experience. *J. Civ. L. Stud.*, 12, 217.
12. Hinings, *B., Gegenhuber, T., & Greenwood, R. (2018). Digital innovation and transformation: An institutional perspective. *Information and organization*, 28(1), 52-61.
13. Khamitovich, V. D., & Gaptraufovich, N. A. (2019). Digitization of law: Some problematic aspects. *J. Pol. & L.*, 12, 135.
14. Lesaffer, R. (2009). *European legal history: a cultural and political perspective*. Cambridge University Press.
15. Lessig, L. (1999). The law of the horse: What cyber law might teach. *Harv. L. Rev.*, 113, 501.
16. Luhmann, N. (2004). *Law as a social system*. Oxford socio-legal studies.
17. Lukyantsev, A. (2015). On modern Civil law in Russia in the system of private law. *Terra Economicus*, 13(3), 147-155.
18. McCormick, N. (1998). The significance of precedent. *Acta Juridica*, 174.
19. Mack, O. (2021). What Is E-contract and Is It Legally Binding. *Parley Pro.*
20. Mousourakis, G. (2015). *Roman law and the origins of the civil law tradition* (pp. 221-224). Berlin: Springer.
21. Schmoeckel, M. (2008). *Rechtsgeschichte der Wirtschaft: seit dem 19. Jahrhundert*. Mohr Siebeck.
22. Stein, P. G. (1991). Roman law, common law, and civil law. *Tul. L. Rev.*, 66, 1591.
23. Weatherill, S. (2010). The 'principles of civil law' as a basis for interpreting the legislative acquis.
24. Zivkovska, R., & Przeska, T. (2014). Codification of Civil Law. *Collection Papers Fac. L. Nis*, 68, 251.